

Lägesbedömning 2024

Förskoleförvaltningen
Kvalitet och utveckling

Upprättad: 2024-11-27
Version: 1
Ansvarig: Avdelning kvalitet och
utveckling

Innehållsförteckning

Lägesbedömning 2024	1
Innehållsförteckning.....	2
Inledning.....	3
Pågående utvecklingsarbete	3
Underlag och avgränsningar.....	4
Disposition	4
Barnen och förskolan i Malmö	5
Barnens behov och förutsättningar	5
Måluppfyllelse i det nationella uppdraget.....	8
Förskolans kompensatoriska uppdrag	8
Värdegrundsuppdraget och arbetet med normer och värden	9
Barns rätt till stöd.....	11
Barns språkutveckling.....	13
Förskollärares ansvar i undervisningen	15
Förutsättningar som utmanar och leder till framgång	17
Tillgång till och fördelning av förskollärarkompetens	17
Rektor och lokal ledning	18
Strukturer för styrning och ledning.....	19
Lokaler och utemiljöer.....	20
Slutsatser	23

Inledning

Lägesbedömningen är huvudmannens övergripande dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet och utgör den senaste kunskapen om förskolornas arbete med att tillgodose barnen i Malmö den utbildning av likvärdig och hög kvalitet som de har rätt till.

För att en förskola ska vara likvärdig och av hög kvalitet ska den uppfylla de nationella målen så som de formuleras i skollag och förskolans läroplan. Det innebär att varje barn i förskolan ska få en utbildning av hög kvalitet som stimulerar utveckling och lärande samt ges en trygg omsorg. Förskolorna ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov. Barnens dagar i förskolan ska utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Utbildningen och hur den organiseras i respektive förskola ska också ta hänsyn till och anpassas efter barns olika förutsättningar och behov för att uppfylla de nationella målen.

Rektorerna har ansvaret för att besluta om enheternas inre organisation på sina förskolor. De ska säkerställa att förskolorna lever upp till skollagen och läroplanen samt fördela olika typer av resurser inom och mellan förskolorna efter barnens olika behov och förutsättningar (Skollagen kap 2 § 9). För huvudmannens del handlar det skollagsreglerade uppdraget om att fördela tillgängliga resurser efter barnens olika förutsättningar och behov och att skapa goda förutsättningar för utvecklingsarbete på alla nivåer i organisationen. Vid behov har huvudmannen också ett ansvar att vidta åtgärder för att förbättra utbildningen (Skollagen kap 2 § 8 b).

Pågående utvecklingsarbete

Inom förvaltningen pågår ett ständigt utvecklingsarbete på övergripande nivå som handlar om att höja kvaliteten och öka likvärdigheten på kommunens förskolor. Det senaste året har särskild vikt lagts vid att utveckla arbetssätt och samarbetsformer som bättre kan möta behoven i förskolorna.

Med utgångspunkt i den senaste kunskapen om förskolornas förutsättningar fattade förskolenämnden i januari 2024 beslut om prioriterade områden i det övergripande arbetet. Här betonades huvudmannens arbete för att stärka verksamhetens kompetensförsörjning och förutsättningarna för rektor och det nära ledningsstödet som helt avgörande för kvaliteten i verksamheten. Dessutom angavs alla barns rätt till stöd, det språkutvecklande arbetet och värdegrundsarbetet som särskilt prioriterade områden. En central del av arbetet inom respektive prioriterat område har handlat om att utveckla förutsättningarna och stödfunktionernas sätt att

arbeta för att öka kvaliteten i förskolorna. Lägesbedömningen bidrar med ytterligare kunskap om förskolornas arbete och förutsättningar som behöver vägas in i huvudmannens övergripande utvecklingsarbete.

Underlag och avgränsningar

Analysen i lägesbedömningen bygger på kunskap och erfarenheter från det systematiska kvalitetsarbetet på både enhets- och huvudmannanivå. För att kunna arbeta mer behovsstyrt i syfte att öka likvärdigheten i förskolorna behöver huvudmannen ha kunskap om och förståelse för de framgångar och utmaningar som finns i förskolorna. Förvaltningens dialogmodell skapar förutsättningar för erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan förvaltningens olika funktions- och ansvarsnivåer. För huvudmannen innebär dialogmodellen möjligheter att aggregera kunskap om barnens förutsättningar och behov samt professionens och den lokala ledningens erfarenheter och bedömningar av förskolornas förutsättningar, måluppfyllelse och utvecklingsbehov.

Årets lägesbedömning bygger vidare på kunskap från tidigare lägesbedömningar. Även vårens *Lägesbedömning – förutsättningar och tema 2024* utgör ett viktigt underlag. I den finns nyckeltal samlade som beskriver förskolornas strukturella förutsättningar med ett särskilt fokus på barngrupperna och barns deltagande i förskola som förutsättningar för måluppfyllelsen.

Disposition

Lägesbedömningen inleds med ett kapitel om barns behov och förutsättningar utifrån några centrala teman som uppmärksammats i flera dialoger. Därefter följer ett kapitel om måluppfyllelse och orsaker till måluppfyllelse. Utifrån det systematiska kvalitetsarbetet på både enhets- och huvudmannanivå har några särskilt uppmärksammade läroplansområden ringats in, både vad gäller hög och låg måluppfyllelse. I efterföljande kapitel förs ett resonemang kring förutsättningar som både utmanar och leder till framgång. I det sista kapitlet återfinns avslutande reflektioner kring barns behov, måluppfyllelse och generella förutsättningar för måluppfyllelse.

Barnen och förskolan i Malmö

Malmö är en stad som präglas av skiftande förutsättningar och levnadsvillkor för barnen som bor där. Dessa skillnader återfinns inte enbart mellan de olika områdena i staden utan i vissa fall även inom ett och samma geografiska område. En hög grad av boendesegregation och stora inkomstskillnader har konstaterats i flera underlag om Malmös förutsättningar.

Socioekonomiska förutsättningar och barnens levnadsvillkor påverkar på ett genomgripande sätt vardagen i förskolorna. Det kan till exempel handla om olika förutsättningar i barnens hemförhållanden och närmiljö. Möjligheten till återhämtning samt trygga och positiva relationer som bidrar till barnens hälsa och välbefinnande är viktiga delar i förskolornas grunduppdrag. Det gäller även rörelse, goda matvanor och en väl avvägd dagsrytm. Bidragande till en god hälsa och välbefinnande hos barnen är också att få utveckla sin identitet och känna trygghet i den.

Sammantaget ställer Malmös förutsättningar särskilda krav på en förskola som ska möta varje barn utifrån dess behov och förutsättningar. Den lokala kontexten påverkar på ett omfattande sätt det kompensatoriska uppdraget. Det ställer också särskilda krav på nära samverkan med andra instanser och myndigheter, i syfte att bidra till det sociala skyddsnätet kring det enskilda barnet och dess familj.

Barnens behov och förutsättningar

Fokus på barns behov och förutsättningar ger viktig kunskap i arbetet med att skapa förutsättningar för en utbildning som i enlighet med skollag och läroplan stimulerar barns utveckling och lärande samt erbjuder barnen en trygg omsorg. I årets kvalitetsdialoger har ett antal teman uppmärksammats som särskilt viktiga att beakta i utvecklingen av utbildningen.

Barns behov av trygga lärmiljöer och återhämtning

Barns behov av trygga lärmiljöer, lugn och ro samt återhämtning är något som uppmärksammats i flera dialoger. Alla barn har behov av att bli sedda av vuxna, bli lyssnade till och att få ta plats. Barnen i förskolan behöver mötas av lyhördhet och ett förhållningssätt hos den pedagogiska personalen som främjar alla barns individuella utveckling. Utifrån att barn är på plats i förskolan en stor del av sin vakna tid har förskolorna även ett viktigt kompensatoriskt uppdrag. Det kan till exempel handla om barn som lever i socioekonomisk sårbarhet där hemmiljön präglas av trångboddhet eller en orolig närmiljö. Det kan också handla om barn vars vårdnadshavare inte är tillräckligt aktivt närvarande på grund av att de till exempel arbetar långa

dagar, eller om barn som har en aktiv fritid med flera schemalagda aktiviteter utanför förskolan. Alla dessa barn har behov av att möta en trygg förskola med tydlig struktur och begriplighet i utbildningen, och av att möta miljöer som präglas av lugn och möjlighet till återhämtning. I detta sammanhang lyfter även förskolorna att det finns barn som har behov av en mer regelbunden närvaro på förskolan och att bristande kontinuitet i utbildningen riskerar att begränsa barnens utveckling och progression i samspel och lärande.

Barns behov av rörelse och utvecklad motorik

I årets kvalitetsdialoger lyfts barns behov av rörelse och fysisk aktivitet som ett område där förskolorna ser ett behov av ett mer riktat fokus. Det framkommer i flera dialoger att allt fler barn behöver mer stimulans i sin motoriska utveckling. Förskolorna ser till viss del kopplingar till att barn vistas mycket inomhus i sin hemmiljö och att vardagen utanför förskolan präglas av stillasittande. Detta är också något som bekräftats i flera nationella underlag, däribland Folkhälsomyndighetens kunskapssammanställning från 2024.¹ I detta sammanhang är förskolans uppdrag att utveckla en allsidig rörelseförmåga särskilt centralt för det kompensatoriska arbetet. Det finns också en tydlig koppling mellan barns motoriska förmåga och språkutveckling. Förskolorna behöver främja barns möjligheter att delta i varierande fysiska aktiviteter och vistas i olika naturmiljöer. Förskolan har också en särskilt viktig roll i att stödja de allra yngsta barnens motoriska utveckling och lärande genom leken.

Barn i behov av stöd

Barns behov av stöd är ett område som uppmärksammas mycket både inom ramen för uppföljningen av utvecklingsarbetet kopplat till barns rätt till stöd och i kvalitetsrapporter och kvalitetsdialoger genom åren. I Lägesbedömningen 2023 konstaterades det att antalet barn i behov av stöd upplevs ha ökat de senaste åren och att det ställer högre krav på förutsättningar att anpassa både undervisning och de pedagogiska lärmiljöerna – såväl inomhus som utomhus. Förutom att förskolorna fortsatt ser ett generellt ökat stödbehov hos barnen uppmärksammas i årets dialoger att antalet barn med extraordinärt stödbehov har ökat, däribland barn med stora medicinska behov där barnets egenvårdsplan många gånger ställer stora krav på resurser, annan kompetens än den pedagogiska och anpassning av utbildningen. Detta påverkar även förutsättningarna för den pedagogiska personalen att tillgodose att de andra barnen i barngruppen får sina behov av stimulans, ledning och stöd tillgodosedda i tillräcklig grad.

¹ Digitala medier och barn och ungas hälsa – en kunskapssammanställning. 2024.

Barn i behov av att stärka sina språk

Barn i behov av att stärka sina språk är ett generellt behov som återkommer i alla förskoleområden i staden men som är särskilt uttalat i socioekonomiskt mer sårbara områden. En förhållandevis stor andel av barnen i dessa områden kommer från hemmiljöer där det pratas ett eller flera andra modersmål än svenska. Barn som befinner sig i en sådan kontext har ofta ett utökat behov av stöd och stimulans i sin språkutveckling. När ett barn inte har möjlighet att utveckla sitt språk i tillräcklig grad påverkar det barnets identitet, möjlighet att kommunicera behov och känslor och även barnets sociala samspel med andra barn och vuxna. Även barnets möjlighet till delaktighet och inflytande påverkas, det gäller inte minst de allra yngsta barnen. Sammantaget kan detta få effekter både för barnets framtida skolgång och hälsa. Trots många förskolors fokus på språkutvecklande arbete för att kompensera och stödja barnens språkliga utveckling lyfter flera att det finns barn som inte får tillräckligt stöd i sin språkutveckling baserat på den språkliga förmågan hos barnen när de lämnar förskolan. Till viss del ser förskolorna också en koppling mellan ett otillräckligt språk och barnens närvaro i förskolan, där en bristande kontinuitet i utbildningen riskerar att begränsa barnens språkliga utveckling.

Måluppfyllelse i det nationella uppdraget

Förskolan utgår i enlighet med läroplanen ifrån en helhetssyn på barn och barnens behov, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Kvaliteten i förskolans utbildning avgörs i det dagliga mötet mellan barnen och förskolans personal.² Med detta betonas ett relationellt perspektiv där förverkligandet av läroplansuppdraget sker i interaktionen mellan barn och de vuxna på förskolan. De förutsättningar som förskolorna ger barnen skapas ytterst av den pedagogiska personalen, genom deras emotionella, kognitiva och sociala stöd, ledning och stimulans i konkreta situationer i förskolans vardag.

Genomförandet av läroplanen utifrån skollagen och läroplanen förutsätter en planering av utbildningen där olika delar av läroplanen integreras i undervisningen och omsorgen om barnen. Bilden av kvaliteten och måluppfyllelsen i Malmös kommunala förskolor är inte entydig, varken per förskoleområde eller på övergripande nivå. Förskolor och förskoleområden kan ha god måluppfyllelse inom ett läroplansområde samtidigt som det på flera enheter och förskoleområden kvarstår arbete att göra.

Utifrån det systematiska kvalitetsarbetet på enhets- och huvudmannanivå är det trots allt möjligt att ringa in några särskilt uppmärksammade läroplansområden, både vad gäller hög och låg måluppfyllelse. Den måluppfyllelse som lyfts fram i detta kapitel förhåller sig på olika sätt också till huvudmannens och förskolornas kompensatoriska uppdrag. I detta sammanhang behöver skillnaden mellan vad förskolorna erbjuder barnen, progression i utbildningen och vad barnen faktiskt har med sig när de börjar i grundskolan särskilt belysas.

Förskolans kompensatoriska uppdrag

Utbildningens kvalitet och förskolornas förutsättningar att ge alla barn likvärdiga möjligheter att utvecklas och lära oavsett skillnader i deras uppväxtvillkor och förutsättningar är en avgörande fråga för staden. Det gäller inte minst förskolornas möjligheter att kompensera för behov och förutsättningar hos barn som lever i en socioekonomiskt sårbar kontext.

² Skolinspektionen. Huvudmäns och rektors arbete för kvalitet i undervisning på förskolor i socioekonomiskt svaga områden. 2023

Forskning visar att en förskola med hög kvalitet får störst positiva effekter för dessa barn samt även för barn i behov av särskilt stöd.

Utifrån årets uppföljningar har ett antal utmaningar inom det kompensatoriska uppdraget uppmärksammats som särskilt angelägna för huvudmannen att fortsatt rikta sitt fokus mot. Det gäller till exempel förskolor där kvaliteten i utbildningen brister och där olika begränsande faktorer förstärker varandra och på ett omfattande sätt påverkar vardagen i förskolorna. Till exempel finns det förskolor där inte tillräckligt många av den pedagogiska personalen har den utbildning eller den kompetens som uppdraget förutsätter. Det finns även förskolor i socioekonomiskt sårbara områden som inte kan erbjuda en ändamålsenlig lärmiljö, varken inomhus eller utomhus. I dialogerna lyfts många goda exempel på hur rektor, lokal ledning och arbetslag arbetar kompensatoriskt för att främja alla barns möjligheter till utveckling och lärande, men att effekterna ibland begränsas utifrån de strukturella förutsättningarna.

Värdegrundsuppdraget och förskolornas arbete med normer och värden

Genom värdegrundsarbetet ska förskolan bidra till att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar samt stärka trygghets- och skyddsfaktorer runt barnet. I förskolans läroplan betonas särskilt vikten av att värdegrundsarbetet behöver genomsyra hela utbildningen. Årets dialoger framhåller värdegrundsarbetet som en grundläggande förutsättning för genomförandet av förskolans uppdrag i sin helhet. Det finns exempel på förskoleområden och förskolor där värdegrundsarbetet har identifierats som ett prioriterat område över flera år. Detta upplevs ha ökat måluppfyllelsen inom värdegrundsarbetet i sig, men också gett positiva effekter för måluppfyllelse inom andra läroplansområden.

I kvalitetsrapporter och dialoger beskrivs i flera fall en generellt sett positiv utveckling och en progression i arbetet. Positiva effekter som beskrivs hos barnen är till exempel en ökad trygghet, ett minskat antal konflikter och att barnen visar större omtanke om varandra. Viktiga orsaker till en högre måluppfyllelse som nämns är att det, utöver ett arbete som skett över tid, finns etablerade och tydliga strukturer och rutiner för arbetet. Därtill är grundorsaker såsom utbildningsnivå och kompetens hos den pedagogiska personalen och förmågan att leda och skapa gemensam inriktning för arbetet hos rektor och lokal ledning, avgörande faktorer. Pågående utvecklingsarbete med samverkansmodellen Trygga barnet och ICDP

(International Child Development Programme) lyfts i både rapporter och kvalitetsdialoger som framgångsrika arbetssätt som gett positiva effekter även i värdegrundsuppdraget. Till exempel lyfter förskolorna att Trygga barnet har gett förskolans personal nya verktyg som förbättrat dialog och samverkan med vårdnadshavare.

Utmaningar kvarstår inom värdegrundsuppdraget

Utifrån årets uppföljning framkommer även exempel på en lägre måluppfyllelse inom värdegrundsuppdraget och arbetet med normer och värden på vissa förskolor. Det kan både handla om kvaliteten i undervisningen, om brister i bemötandet av barnen eller om utmaningar i samarbetet med barnens vårdnadshavare. Flera förskolor och förskoleområden lyfter också att de har generella utmaningar i att omsätta värdegrundsuppdraget i det dagliga arbetet tillsammans med barnen. Som en konsekvens riskerar särskilda uppdrag och satsningar att inte bli en tillräckligt integrerad del av grunduppdraget eller få avsedd effekt.

Ett exempel på detta är arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Flera förskolor lyfter som en framgångsfaktor att arbetet integreras i det ordinarie värdegrundsarbetet på förskolorna. När det sker kontinuerligt och över tid så bidrar det till prioriteringen inte ses som ytterligare uppdrag som är skilt från läroplansuppdraget, såsom ofta är fallet under VU-dagar eller vid APT. För att kunskapen ska bli ett verktyg i förskolornas dagliga arbete krävs att mottagaren förstår hur hen ska agera konkret i de olika situationer som uppstår i vardagen. Frågan behöver därför både vara ett pågående arbete i vardagen och ett förhållningssätt. Utöver en kontinuerlig uppföljning av arbetet är det avgörande att rektor säkerställt att det kollegiala arbetet på förskolorna innefattar spegling och gemensam reflektion kring det som sker i samspelet kollegor emellan och i mötet med barn och vårdnadshavare. När det skapats strukturer och metoder för det bidrar det till att personalen stöttar varandra i att utveckla sin praktik. Det medför att samtlig personal ges möjlighet att utvecklas i sin yrkesutövning och därmed bidrar till att utveckla utbildningen.

I sammanhanget lyfts i flertalet kvalitetsdialoger ledningens roll som särskilt central för att insatser ska bli varaktiga och integrerade delar av uppdraget. Den lokala ledningens kultur och förhållningssätt påverkar i hög grad även kulturen och samarbetet på förskolan och inom arbetslagen.

En gemensam barnsyn lägger grunden för en professionell kultur

En förutsättning för måluppfyllelse inom värdegrundsuppdraget och arbetet med normer och värden är en gemensam och etablerad barnsyn i både arbetslag och lokal ledning. Detta framträder som särskilt avgörande i årets uppföljning. Begreppet barnsyn innefattar hur vuxna uppfattar, bemöter och förhåller sig till barnen som människor med rättigheter i samhället. När den pedagogiska personalen tillsammans med den lokala ledningen sätter barnets behov och förskolans uppdrag i första rummet finns det oftast också bättre förutsättningar för att skapa en professionell kultur på förskolorna.

I arbetslag eller förskolor där kulturen i stället präglas av ett vuxenperspektiv utgår utbildningen inte utifrån barnens behov och förutsättningar eller rätt till delaktighet och inflytande. I flera fall sammanfaller ofta en bristande tilltro till barnets förmåga med en kultur som präglas av ett vuxenperspektiv. Det riskerar i vissa fall leda till att vuxna inte står upp för barnen och deras rättigheter, varken i förhållande till sina kollegor eller i kontakten med vårdnadshavare. De vuxnas bemötande av barnen får i sin tur konsekvenser för hur barnen bemöter varandra. I förlängningen kan detta förhållningssätt få konsekvenser för både barnens trygghet, utbildning och omsorg och påverka det enskilda barnets förutsättningar för utveckling och lärande.

Ledningens arbete för att skapa förutsättningar för en god barnsyn i arbetslagen lyfts som särskilt viktigt för måluppfyllelsen inom värdegrundsarbetet. Det gör även utbildningen och kompetensen hos de som arbetar närmast barnen samt förskollärarnas ansvar att i arbetslagen utveckla normer och förhållningssätt för arbetet och samvaron i barngrupperna.

Barns rätt till stöd

Uppföljningar visar att förskolorna de senaste åren generellt sett blivit bättre på att uppmärksamma barns stödbehov. På de flesta förskolor finns etablerade strukturer för arbetet och viktiga steg har tagits mot ett mer likvärdigt sätt att arbeta för att tillgodose alla barns rätt till ledning, stimulans och stöd.

Arbetet med att säkerställa att alla barn i behov av stöd får det har under flera år varit prioriterat på övergripande nivå inom förvaltningen. Det finns tydliga rutiner och strukturer som möjliggör ett systematiskt arbete med dokumentation och anpassningar av förskolans pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljöer. Det finns också ett stödmaterial som syftar till att säkerställa

att varje barn ska erbjudas stimulans, ledning och stöd utifrån sina specifika behov och förutsättningar.³

Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stimulans, ledning och stöd ska enligt skollagen få stödet utformat utifrån sina egna behov och förutsättningar. Utifrån uppföljningar inom det systematiska kvalitetsarbetet är det tydligt att det på en del förskolor finns utmaningar i att anpassa de pedagogiska, sociala och fysiska miljöerna så att de möter varje barns individuella behov av stöd, ledning och stimulans. Arbetet förutsätter goda kunskaper om barns utveckling och en samsyn i uppdraget. Det förutsätter också att förskolan kan anpassa sina arbetssätt för att möta de specifika behoven i barngruppen.

Kontinuitet i barns närvaro lyfts som en viktig förutsättning för arbetet. I detta sammanhang lyfts även barnens introduktion i förskolan och möjligheterna att samarbeta med vårdnadshavarna som viktiga förutsättningar. Barngruppernas storlek och möjligheterna att dela in barnen i mindre grupper är också något som påverkar arbetet med anpassningar. Vidare framhålls tillgången till förskollärare som kan leda det pedagogiska arbetet som en avgörande faktor. Det gör även tillgången till utbildade barnskötare som tillsammans med förskollärarna kan ta ansvar för att nödvändiga anpassningar och stödinsatser genomförs.

Rektor har ansvar för resursfördelning, organisering och tillgängliggörande av förskolans lärmiljö. Biträdande rektors stöd till rektor i schemaläggning och bemanning lyfts i kvalitetsdialogerna fram som avgörande. När det gäller undervisningens innehåll och organisering betonas förste förskollärarnas stöd till rektor och förskollärare. Detta gäller framför allt på förskolor där det inte finns tillräckligt många förskollärare i förhållande till stödbehoven i barngrupperna.

För att kunna utveckla arbetet lyfts i flertalet dialoger behovet av fortsatta kompetensutvecklingsinsatser inom områden som till exempel TAKK (Tecken för alternativ kommunikation) och anknytningsteori. Det lyfts även behov av en ökad kompetens inom pedagogik kopplat till autism och språkstörningar.

³ Stödmaterialiet Alla barns rätt till stöd introducerades för förskolorna 2017. En reviderad version togs fram i augusti 2024, då med en annan rubricering Alla barns rätt till stöd – för tillgängliga lärmiljöer i förskolan genom stimulans, ledning och stöd. Det reviderade materialet innehåller ett förtydligande av ansvarsnivåer och en ny riktlinje för barns introduktion i förskolan.

Barns språkutveckling

Förskolans utbildning ska enligt läroplanen ge alla barn i förskolan förutsättningar utifrån sina egna behov och förutsättningar utveckla sina språk, sin kommunikationsförmåga, sitt ordförråd, begreppsförståelse och förmåga att uttrycka upplevelser och tankar. Förskolan ska dessutom väcka barnens nyfikenhet för böcker, läsning och skriftspråk.

I kvalitetsdialogerna betonas den språkliga mångfalden i barngrupperna och barnens olika förutsättningar att utveckla sina språk. Precis som i föregående års lägesbedömning kan slutsatsen dras att måluppfyllelsen varierar mellan förskolorna och att det även kommande år finns ett behov av insatser från huvudmannens sida för att stärka förskolornas förutsättningar att arbeta språkutvecklande. Den varierande måluppfyllelsen sammanfaller till viktig del med segregationen i staden. Som framgått ovan är behovet av en förskola som kan arbeta kompensatoriskt med barnens språkutveckling särskilt stort på förskolor där en förhållandevis stor andel av barnen kommer från hemmiljöer där det pratas ett eller flera andra modersmål än svenska. Många av förskolorna ligger i delar av staden där förskolornas möjligheter att arbeta kompensatoriskt begränsas av olika strukturella förutsättningar, såsom en förhållandevis låg förskollärartäthet och/eller lokaler och utemiljöer med stora brister. Det finns också ett generellt behov av kompetensutvecklingsinsatser inom flera områden som rör barns språkutveckling, barns flerspråkighet och kunskaper om hur förskolan kan bidra till att utveckla ett barns modersmål.

Trots detta kan det i förvaltningens systematiska kvalitetsarbete konstateras att det de senaste åren har skett en positiv förflyttning i arbetet med barns språkutveckling. Den positiva utvecklingen handlar till viktig del om etablerade strukturer och förändrade arbetssätt.

Den lokala ledningens förmåga att tillsammans med förskollärarna leda arbetet och förmedla en gemensam inriktning i arbetet framhålls som en framgångsfaktor. Många förskolor rapporterar om positiva erfarenheter från tillämpningar av metoder och arbetsmodeller som fokuserar och bidrar till systematik och kontinuitet i det språkutvecklande arbetet. Detta är erfarenheter som behöver beaktas i det fortsatta arbetet. I sammanhanget lyfts goda erfarenheter från bland annat Läslyftet, BSIF (Bättre Språkutveckling I Förskolan) och Ifous FoU-program Språkutvecklande förskola där ELSA-modellen används som verktyg.

Vidare är utbildningsnivå och kompetens hos den pedagogiska personalen närmast barnen central. Även tid och organisation för både egen reflektion

och möjligheter till kollegialt lärande och erfarenhetsutbyte inom arbetslagen och mellan förskolans olika professioner lyfts som avgörande förutsättningar. När det gäller barnens lärande och möjligheter till språklig utveckling betonas vikten av att barnet deltar i utbildningen kontinuerligt och under en tillräckligt lång tid.

Samarbetet med vårdnadshavare en viktig framgångsfaktor

Samarbetet med vårdnadshavarna är en framgångsfaktor i arbetet med barns språkutveckling. Det gäller inte minst förskolor där barnen kommer från hemmiljöer där det i vardagen pratas ett eller flera andra modersmål än svenska. Kontinuiteten i barnens deltagande i förskolan är särskilt viktig och utgör en förutsättning för att förskolorna ska kunna ge barnen den stimulans och det stöd i språkutvecklingen som de har rätt till.

I 2023 års lägesbedömning framhölls avsaknad av ett interkulturellt förhållningssätt hos ledning och den pedagogiska personalen som en delförklaring till utmaningarna när det gäller att involvera vårdnadshavarna i sina barns språkutveckling. Detta är en slutsats som bekräftas av årets kvalitetsdialoger. För att involvera vårdnadshavarna i det språkutvecklande arbetet behöver det finnas en strävan efter ömsesidig förståelse i relation till barn och vårdnadshavare. För detta krävs ett gemensamt förhållningssätt där både ledning och medarbetare är öppna, nyfikna för barnens och vårdnadshavarnas situation. När detta saknas är det svårt att få till en konstruktiv dialog kring barnens lärande och utveckling och hur förskolan tillsammans med hemmet kan spela en avgörande roll för barnets språkliga utveckling.

Behov av att utveckla den språkliga kompetensen

Precis som föregående år lyfts brister i den pedagogiska personalens språkliga kompetens som en utmaning. Förutsättningarna för barnens språkliga utveckling skapas i samspelet med andra barn och vuxna. Därigenom har den pedagogiska personalen ett ansvar att fungera som språkliga förebilder i arbetet med att stimulera, inspirera och utmana barnen i deras språkliga utveckling. Särskilt viktigt är detta på de förskolor där barnen har omfattande behov av stöd, ledning och stimulans i sin språkutveckling. Förvaltningen har de senaste åren genomfört insatser i syfte att stödja förskolornas arbete med i utvecklingen av den pedagogiska personalens språkliga kompetens. De två senaste åren har förvaltningen deltagit i den nationella satsningen på språkfrämjande kompetensutveckling med insatser för både ledning och den pedagogiska personalen. Förskolorna signalerar i kvalitetsrapporter och kvalitetsdialoger att insatserna har börjat ge positiva effekter hos

personalen, men också att behovet av fortsatt utvecklingsarbete kvarstår. Även i det här sammanhanget spelar ledningen en avgörande roll i att etablera rutiner och arbetssätt som bidrar till positiv utveckling.

Förskollärares ansvar i undervisningen

Förskollärarna har enligt läroplanen ansvaret att utveckla det pedagogiska innehållet i undervisningen och att leda arbetet i arbetslagen på ett sådant sätt att målen och intentionerna i läroplanen uppfylls. Detta innebär ansvaret för att barnen varje dag tar del av en utbildning där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet och där planeringen och genomförandet av undervisningen utgår från läroplanen och det kunnande och de erfarenheter som barnen tidigare har tillägnat sig. I förskolläraryrket ryms även att utveckla det pedagogiska innehållet och förskolans pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljöer så att de utmanar och stimulerar barnens intresse och nyfikenhet samt håller kvar deras uppmärksamhet. Rektor har i egenskap av pedagogisk ledare och garant för utbildningens kvalitet ett särskilt ansvar att se till att förskollärarna ges förutsättningar att ta ansvar för undervisningen.

Utifrån kvalitetsdialogerna kan slutsatsen dras att det finns stora variationer i hur förskolläraryrket omsätts i praktisk handling i vardagen på kommunens förskolor. Förskollärarna har en nyckelroll att i samarbete med rektor och nära ledningsfunktioner förmedla viktiga värden, utveckla undervisningen och därigenom se till att läroplanen omsätts i det praktiska arbetet med barnen. När förskollärarna av olika anledningar inte har möjlighet att utföra sitt uppdrag påverkas förskolans utbildning vilket i sin tur får konsekvenser för barnens möjligheter till utveckling och lärande.

Förskolans ledning och samarbetet i arbetslaget påverkar

Utifrån årets kvalitetsdialoger är det möjligt att lyfta fram vissa förutsättningar som särskilt betydelsefulla för förskollärarnas möjligheter att utföra sitt uppdrag. Rektors förmåga att tillsammans med den lokala ledningen utforma en tydlig struktur för utbildningens styrning och ledning där goda relationer kan byggas är en avgörande framgångsfaktor. Avgörande är också att den lokala ledningen genom sina ledarhandlingar lyckas förmedla gemensamma värden och målsättningar för det lokala utvecklingsarbetet. Även möjligheterna till gemensamt ansvarstagande inom arbetslagen och mellan förskollärarna på förskolan är grundläggande.

Rektorerna har också ett ansvar att skapa förutsättningar för förskollärarna att leda och medverka i kollegiala lärandegemenskaper som kan stödja arbetet med att utveckla, reflektera, ompröva, följa upp och skapa nya insikter. Det behöver

vara ett led i att utveckla utbildningen och den egna såväl som den kollektiva praktiken på förskolan. Arbetet ska ske löpande och utöver VU-dagarna. I sammanhanget betonas tid för verksamhetsutveckling som en grundläggande förutsättning för gemensam kunskapsutveckling och kunskaps- och erfarenhetsutbyte inom arbetslagen och emellan förskollärare.

Behov av fortsatta kartläggningar av kompetens

Kvalitetsdialogerna understryker vikten av systematisk kartläggning och uppföljning av förskollärarnas kompetensnivå. Detta är ett arbete som sker vartannat år genom så kallade GAP-analyser. Här har rektorerna ett viktigt ansvar att se till att förskollärarna, precis som barnskötare och övrig pedagogisk personal, får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och systematiskt bidra i utvecklingen av utbildningen. GAP-analyserna kan också skapa samsyn om behov och möjlighet att öka andelen förskollärare och fördela kompetensen.

Förutsättningar som utmanar och leder till framgång

Utifrån årets uppföljning av det systematiska kvalitetsarbetet är det möjligt att lyfta fram vissa förutsättningar som särskilt betydelsefulla för måluppfyllelsen i förskolorna. Förutsättningarna kan i detta hänseende avse både strukturella förutsättningar, de förutsättningar som huvudmannen ger och förutsättningar som rektor ger utifrån hur denne organiserar sitt inre arbete. Dessa förutsättningar påverkar rektor och den lokala ledningens möjligheter att tillsammans med den pedagogiska personalen ta ansvar för skollags- och läroplansuppdraget.

Tillgång till och fördelning av förskollärarkompetens

Genomförandet av förskolans uppdrag utifrån skollag och läroplan förutsätter en hög utbildningsnivå och kompetens närmast barnen. Malmö förutsättningar ställer också särskilda krav på en förskola som ska kunna möta varje barn utifrån dess behov och förutsättningar. Den lokala kontexten påverkar på ett omfattande sätt det kompensatoriska uppdraget. För få utbildade förskollärare eller barnskötare, men även brister i rektors och den lokala ledningens ansvar och förmåga att leda, riskerar leda till lägre kvalitet i både omsorgsuppdraget och det pedagogiska arbetet. Förskolelärares förmåga att tillsammans med rektor och lokal ledning att leda för att omsätta läroplansuppdraget till verklighet är av stor betydelse. En avsaknad av rätt kompetens i arbetslaget eller utmaningar i det pedagogiska ledarskapet påverkar möjligheten att etablera de strukturer, förhållningssätt och sätt att arbeta som krävs för att utbildningen som helhet ska få avsedda effekter för barnens lärande och utveckling. Likaså är möjligheterna att arbeta med prioriterade utvecklingsprocesser avhängiga rätt kompetens för att reflektionstid och annan utvecklingstid ska kunna bidra till ökad kvalitet och måluppfyllelse i utbildningen. Även kompetensutvecklingsinsatser riskerar att begränsad eller utebliven effekt om rätt kompetens saknas då förmågan att omsätta nya kunskaper och metoder i det praktiska arbetet med barnen brister. Här är inte minst ledningens förmåga och möjlighet att skapa förutsättningar för utveckling central.

Årets dialoger har haft ett större fokus än tidigare år på fördelning och spridning av kompetens, både inom och mellan förskolor men också inom utbildningsområdet och förvaltningen i stort. I dialogerna har till exempel rektors arbete med att sprida och omfördela kompetens mellan sina förskolor

för att öka kvaliteten i utbildningen och tillgodose enskilda barns och barngruppers behov och förutsättningar varit en central fråga. Flera rektorer har i detta syfte ett etablerat och strategiskt arbete som möjliggör och uppmuntrar rörlighet för både pedagogisk personal och lokal ledning inom ett förskoleområde. I dialogerna lyfts exempel på framgångsfaktorer så som ett arbete som sker långsiktigt, förtroende för ledningen och en gemensam barnsyn hos både ledning och personal på förskolorna. Samtidigt lyfter flera rektorer att de ser ett behov av att etablera motsvarande arbetssätt för att möta barnens behov i större utsträckning, men att förutsättningarna inte finns.

Rektor och lokal ledning

Rektors och den lokala ledningens kompetens, engagemang och närhet till förskolornas dagliga arbete är avgörande förutsättningar när det kommer till att säkerställa kvalitet i utbildningen. Ledningens förmåga att se, använda och fördela den kompetens som finns och att anpassa sina ledarhandlingar till denna framhålls även i årets dialoger som avgörande för att säkra kvalitet, hållbarhet och kontinuitet i arbetet närmast barnen. Ett nära ledarskap hos både rektor och lokal ledning som känner arbetslagens styrkor och svagheter i vardagen samt känner till enskilda barns och barngruppers behov lyfts som en grundläggande förutsättning i detta arbete.

Rektor och lokal lednings förutsättningar att fokusera på det pedagogiska uppdraget och organiseringen av förskolornas inre arbete lyfts vidare som särskilt viktiga framgångsfaktorer. I dialogerna signaleras det att till exempel lokalfrågor på flera förskolor tar mycket tid och resurser i anspråk och att det till viss del är på bekostnad av det pedagogiska uppdraget. Rektorena lyfter också att komplexiteten i rektors uppdrag påverkar flexibiliteten och möjligheten att prioritera och organisera för det inre arbetet. I vardagen samspelar detta också med barns behov och förutsättningarna för det kompensatoriska uppdraget.

Rektor och lokal ledning tar ansvar för, planerar och prioriterar enhetens inre arbete i syfte att kunna rikta resurser och göra rätt prioriteringar utifrån förskolornas lokala förutsättningar och behoven i barngrupperna. Det har i tidigare lägesbedömningar konstaterats att till exempel strukturer som möjliggör att organisera barngrupperna på ett ändamålsenligt sätt under dagen är avgörande för förskolornas möjlighet att erbjuda barn det lärande och den utveckling som de har rätt till. Rektors och den nära ledningsfunktionens arbete med rekrytering av rätt kompetens, strategisk bemanningsplanering och organisering av barngrupperna är viktiga förutsättningar för måluppfyllelse. Samtidigt är det tydligt att strukturer och etablerade arbetssätt också samspelar

med förutsättningar i vardagen. Det kan handla om sjukfrånvaro, vistelsetid, lokalernas utformning och andelen barn i behov av stöd eller särskilt stöd. Allt detta ställer höga krav på rektors arbete med att anpassa utbildningen efter varje barns förutsättningar och behov.

Rektor och den lokala ledningen har en avgörande roll i att få olika typer av insatser att leda till en varaktig förbättring i verksamheten. Ledningen måste först äga frågan och vara förberedd på hur eventuella reaktioner ska hanteras, för att kompetensutveckling ska kunna landa på ett bra sätt. Därtill behöver rektorerna planera för hur arbetet ska bedrivas vidare inom förskolan, vilka roller och ansvar som krävs inom förskolan samt med vilken frekvens aktualiserande behövs, för att säkerställa all personals förtroenhet och efterlevnad. Det stöd som rektor har att tillgå bidrar framför allt till kunskapsökning, sedan är det nödvändigt att rektor (och lokal ledning) leder arbetet för att det ska få effekt både på kort och lång sikt. Detta innefattar så väl att jobba med frågan kontinuerligt, som att inkorporera frågan i läroplansuppdraget.

Strukturer för styrning och ledning

Möjligheterna att utforma strukturer för verksamhetens styrning och ledning kan utifrån årets analyser av måluppfyllelse lyftas fram som en grundorsak som påverkar alla delar av utbildningen. När det saknas strukturer, eller när befintliga strukturer för styrning och ledning inte kan upprätthållas, påverkas möjligheterna att bygga goda och varaktiga relationer på förskolorna. Det gäller både relationer mellan den lokala ledningen och den pedagogiska personalen, relationer i arbetslagen och relationerna mellan den pedagogiska personalen och barnen. Detta i sin tur påverkar de pedagogiska processerna på förskolorna och i sin förlängning omsorgen om barnen och möjligheterna att anpassa lärmiljöer och undervisning utifrån barnens behov och förutsättningar.

I årets analyser lyfts samarbetet mellan den lokala ledningen och förskollärarna samt möjligheter till kontinuerliga och strukturerade forum mellan förskollärarna och kollegorna i arbetslagen som avgörande för allt utvecklingsarbete på förskolorna. I sammanhanget betonas särskilt vikten av kollegialt lärande som en förutsättning för att utbildningsinsatser och andra insatser som kan stärka professionernas utveckling ska kunna genomföras. Tidigare lägesbedömningar har pekat på de nära ledningsfunktionernas viktiga roll i arbetet med att säkra hållbara strukturer i förskolornas inre arbete. Utifrån detta har slutsatsen dragits att det kan finnas anledning att överväga en annan dimensionering av det nära ledningsstödet för att därigenom stärka förskolornas förutsättningar att ta sig an det kompensatoriska uppdraget. Detta

är också en slutsats som bekräftas av årets kvalitetsdialoger. I synnerhet på förskolor med förhållandevis få förskollärare framhålls de nära ledningsfunktionerna, både biträdande rektorer och förste förskollärare, som viktiga för att etablerade strukturer och samarbetsforum ska kunna upprätthållas och vara till stöd i utvecklingsarbetet.

Även tiden tillsammans lyfts som en avgörande förutsättning. Förskolorna signalerar ett behov av mer tid och gör kopplingar till tid för verksamhetsutveckling. Det är en utmaning för många förskolor att få till tillfällen för reflektion och kollegialt lärande, eller att få tillräcklig kvalitet i den tiden som avsätts. Förskolorna lyfter framför allt otillräcklig bemanning som en avgörande faktor. Flera förskolor upplever även att de reviderade riktlinjerna för tid för verksamhetsutveckling är utmanande att organisera för. Flera förskolor lyfter att ytterligare möjlighet till kollegialt lärande skulle gynna kvaliteten i utbildningen. I kvalitetsrapporter och kvalitetsdialoger uttrycks också behovet av fler verksamhetsutvecklingsdagar.

Som redan konstaterats har rektor ett avgörande ansvar att skapa en tydlig organisatorisk struktur som ger förutsättningar för utvecklingsarbetet. När det gäller förskollärarnas undervisningsansvar lyfts i kvalitetsdialogerna att förskolläraryuppgiften upplevs som mer komplext än tidigare. Mot bakgrund av detta påtalas tidsutrymmet och vikten av tydliga strukturer för styrning och ledning som avgörande för att förskollärarna ska kunna ta sitt ledaransvar och skapa delaktighet i undervisningen i arbetslagen.

Lokaler och utemiljöer

Lokalernas och utemiljöernas påverkan på utbildningen har uppmärksammats i tidigare lägesbedömningar och även i årets kvalitetsrapporter och dialoger. Utifrån läroplanen ska förskolornas miljöer vara tillgängliga för alla barn och inspirera till samspel och ett utforskande av omvärlden. Miljöerna ska stödja barnens utveckling, lärande, lek och kommunikation.

Beroende på utbildningsnivån och kompetensen i arbetslagen och det nära ledningsstödet förmåga att stötta den pedagogiska personalen i det dagliga arbetet har förskolorna olika förutsättningar att anpassa lärmiljöerna för att möta behoven i barngrupperna. Lokalernas utformning påverkar även i vilken mån det är möjligt att skapa en struktur och systematik i arbetet samt möjligheterna att dela in barnen i mindre grupper, något vi vet är gynnsamt för barnens utveckling.

En fungerande och tillgänglig lärmiljö är också hälsofrämjande och ska kunna fungera kompensatoriskt i barnens lärande och utveckling. När förskolorna inte lyckas tillgängliggöra lärmiljöerna så att de stimulerar till lek, samspel och fysisk aktivitet påverkas hela utbildningen, inte enbart det pedagogiska arbetet. Inte minst påverkar avsaknaden av en tillgänglig och hälsofrämjande lärmiljö barnens fysiska utveckling och förutsättningar att utveckla motorik, koordinationsförmåga, kroppsuppfattning samt förståelse för hur viktigt det är att ta hand om sin hälsa och sitt välbefinnande.

Låg standard på lokaler och utemiljöer påverkar kvaliteten i utbildningen

Lokaler som inte är ändamålsenliga eller som har brister finns ofta i socioekonomiskt mer sårbara områden. Äldre lägenhetsförskolors fysiska miljö utgör också en försvårande faktor som påverkar utbildningens kvalitet. När olika begränsande faktorer förstärker varandra påverkar det förskolornas förutsättningar att verka kompensatoriskt, vilket i sin tur påverkar livsvillkoren för de barn i staden som behöver de bästa förutsättningarna.

Även standarden i förskolornas utemiljöer varierar mellan förskolor och olika delar av staden. En slutsats som dragits i tidigare lägesbedömningar är att förskolor med utemiljöer med låg standard har sämre förutsättningar att bedriva utbildning och möjliggöra lek och aktiviteter som främjar rörelse. Årets kvalitetsdialoger bidrar till att ytterligare nyansera kunskapen om vilka konsekvenser bristande utemiljöer får för kvaliteten och likvärdigheten i utbildningen. Det kan konstateras att vissa förskolegårdar håller så pass låg standard att det med svårigheter kan bedrivas utbildning där. I vissa fall handlar det om avsaknad av grönska och torftiga miljöer i största allmänhet. Det kan också handla om förskolegårdar som inte är planerade på ett ändamålsenligt sätt. I andra fall kan det vara gårdar som återkommande drabbas av allvarlig nedskräpning eller skadegörelse. Många av de här förskolorna har dessutom otrygga närmiljöer och det är inte självklart att förskolorna har nära till park- eller grönområden.

Kvalitetsdialogerna lyfter fram att det på många förskolor saknas en planering och arbetssätt som tar hänsyn till just utemiljöernas unika möjligheter. Det kan till viss del förklaras av att det inte alltid finns en tillräcklig utbildningsnivå eller kompetens i arbetslagen eller en förståelse för hur arbetet tillsammans bäst ska organiseras utifrån barnens behov och förutsättningar. En annan förklaring som lyftes i analyserna är att förskolans nationella styrdokument inte ger tillräcklig vägledning när det gäller förskolornas utemiljöer. Bokträdgården utanför Torup framhålls som ett gott exempel på hur förvaltningen kan arbeta kompensatoriskt

med barnens utevistelse. Verksamheten riktar sig i första hand till förskolor som saknar närhet till större grönområden och innebär möjligheter för barnen att utforska rika naturområden och miljöer som inte finns i deras vardagliga närmiljö. En del förskolor lyfter också positiva erfarenheter av att använda lådcyklar som del av utbildningen.

Rektors och de nära ledningsfunktionernas handlingsutrymme begränsas

För rektorer och de nära ledningsfunktionerna innebär brister i förskolornas lokaler och utemiljöer utmaningar. I förhållande till läroplansuppdraget ligger utmaningen framför allt i att få till en organisering och bemanningsplanering som ger tillräcklig kvalitet i barnens utevistelser och i balansen mellan barnens inomhus- och utomhusvistelse. Det finns dock förskolor som trots ett utvecklat arbete med strategisk bemanning inte lyckas erbjuda en utbildning av tillräckligt hög kvalitet, då den befintliga bemanningen inte är tillräcklig i förhållande till lokalernas och utemiljöernas utformning. Utöver detta kan brister i de fysiska miljöerna under perioder innebära att mycket tid behöver läggas på att hantera frågor kopplade lokalerna snarare än det pedagogiska uppdraget. Därtill konstaterar flera rektorer och lokala ledningsgrupperna att lokalerna har en betydelse också i rekryteringssammanhang, då färre förskollärare med rätt utbildning och hög kompetens väljer att söka sig till förskolor där lokaler och utemiljöer brister i förhållande till förutsättningarna att bedriva utbildning.

Slutsatser

Förskolornas kompensatoriska arbete och kvaliteten i utbildningen har en avgörande betydelse i ett Malmö som präglas av skiftande förutsättningar och levnadsvillkor i barnens uppväxtmiljöer. Årets lägesbedömning kan konstatera att det, liksom tidigare, finns utmaningar i förskolornas möjligheter att kompensera för behov och förutsättningar hos framför allt barn som lever i socioekonomiskt sårbara sammanhang.

Vardagen på förskolorna präglas av en komplexitet där flera olika utvecklingsbehov samspelar och påverkar varandra. Det innebär att flera perspektiv alltid måste vägas in i analyser av förskolornas möjligheter att ta sig an läroplansuppdraget. Slutsatserna som dras i årets lägesbedömning kan därför inte läsas oberoende av varandra utan ska snarare ses som olika delar som samspelar och tillsammans bildar en helhet.

I dialogerna lyfts många exempel på hur rektor, lokal ledning och arbetslag arbetar kompensatoriskt, men också att effekterna av arbetet begränsas utifrån förskolornas förutsättningar. Särskilt avgörande för kvaliteten i det kompensatoriska arbetet är den pedagogiska personalens utbildningsnivå och kunskaperna i svenska språket hos de som arbetar närmast barnen.

En slutsats i årets lägesbedömning är att värdegrundsarbetet och arbetet med barns språkutveckling är särskilt angelägna områden för huvudmannen att fortsatt prioritera utifrån den lokala kontext som Malmös förskolor verkar i. För huvudmannens del handlar det framför allt om att säkerställa att förskolorna har förutsättningar att omsätta skollags- och läroplansuppdraget i mötet med barnen.

Den pedagogiska personalens utbildning och kompetens som grundorsaker för måluppfyllelse

Vissa grundförutsättningar kan lyftas fram som särskilt avgörande för att förskolorna ska kunna lyckas i sitt utvecklingsarbete. Det handlar först och främst om utbildningsnivån och kompetensen i förskolorna. Tillgången till förskollärare är särskilt betydelsefull, som en förutsättning för pedagogisk ledning av arbetet närmast barnen. Även den pedagogiska personalens förmåga att omsätta läroplanen i utbildningen som helhet och att agera förebilder så att barns individuella utveckling främjas är avgörande. Det gäller särskilt i arbetet med barnens språkutveckling och de delar av läroplanen som rör förskolans värdegrund och läroplanskapitlet Normer och värden. En tydlig signal i årets kvalitetsdialoger är att en låg förskollärartäthet på förskolor i socioekonomiskt

sårbara områden får särskilt allvarliga konsekvenser för barnens möjligheter att ta del av en likvärdig utbildning. En slutsats är att dessa förskolor särskilt behöver uppmärksammas i huvudmannens utvecklingsarbete, inte minst i arbetet med att attrahera och behålla förskollärare med hög kompetens.

Förskolorna behöver än mer möta barns behov av omsorg och hälsa

Socioekonomiska förutsättningar och barnens levnadsvillkor påverkar på ett genomgripande sätt vardagen i förskolorna. Det kan till exempel handla om olika förutsättningar i barnens hemförhållanden och närmiljö. Möjligheten till återhämtning samt trygga och positiva relationer som bidrar till barnens hälsa och välbefinnande är viktiga delar i förskolornas grunduppdrag. Det gäller även rörelse, goda matvanor och en väl avvägd dagsrytm. Bidragande till en god hälsa och välbefinnande hos barnen är också att få utveckla sin identitet och känna trygghet i den. En slutsats i årets lägesbedömning är att ytterligare fokus behöver riktas på förskolornas förutsättningar att möta dessa behov hos barnen. Det gäller till exempel huvudmannens arbete för att utveckla lokalerna och utemiljöer så att de gynnar barnens utveckling, hälsa och välbefinnande.

Förutsättningar för förskolornas utvecklingsarbete behöver stärkas

Samtliga stödfunktionernas förmåga att arbeta behovsanpassat utifrån förskolornas strukturella förutsättningar lyftes fram som en framgångsfaktor i förra årets lägesbedömning. Utifrån årets kvalitetsdialoger kan den slutsatsen nyanseras ytterligare. Det gäller inte minst arbetet med språkutveckling och värdegrundsuppdraget där förutsättningarna för utvecklingsarbetet skiljer sig åt mellan förskolorna. Det finns förskolor som i dagsläget inte har de grundläggande förutsättningar eller det ledarskap på plats som krävs för att nödvändiga utvecklingsinsatser ska få genomslag i utbildningen och hålla över tid. Detta behöver huvudmannen ta höjd för i den fortsatta planeringen. Huvudmannens och rektors bedömningar av förskolans förutsättningar att omsätta ny kunskap eller nya sätt att arbeta blir särskilt viktig i sammanhanget. Rektor har en avgörande roll i att säkerställa att den lokala ledningen och den pedagogiska personalen tillsammans har reella möjligheter att ta ansvar för utbildningen.

Stärka förutsättningarna för förskolornas samarbete med vårdnadshavare

Genom att bygga goda relationer med barnets vårdnadshavare ser förskolorna att det kan skapas en förståelse för förskolans uppdrag och en tillit och trygghet som stärker barnets förutsättningar att lära och utvecklas. Det gäller inte minst i förhållande till de barn som befinner sig i en sårbar socioekonomisk kontext och som har behov av en mer regelbunden närvaro på förskolan för att främja sitt lärande och sin språkliga utveckling. Att bygga goda relationer med vårdnadshavare kan också bidra till att öka tilliten till samhällets institutioner och därmed främja anknytningen till det svenska samhället och inkludering.

En slutsats i årets lägesbedömning är att förskolornas förutsättningar för att skapa ett gott och förtroendefullt samarbete med vårdnadshavare behöver ett fortsatt riktat fokus. Goda och tillitsfulla relationer med vårdnadshavare lyfts som en framgångsfaktor för genomförandet av förskolans uppdrag, men också som en fortsatt utmaning och ett område där huvudmannen behöver stötta och ge verktyg i till exempel svåra samtal. Utöver specifika och riktade satsningar måste förutsättningarna för förskolorna att integrera samarbetet med vårdnadshavare som en naturlig del av det löpande arbetet också uppmärksammas.

Förskolans roll som samhällsaktör behöver uppmärksammas ytterligare

Det kan i årets lägesbedömning konstateras att förskolornas närhet till barnen och deras vårdnadshavare ger en unik kunskap och insyn i barnets vardag som också bär med sig ett särskilt ansvar. Det innebär en möjlighet för förskolorna att kunna bygga förtroende och legitimitet hos barnens vårdnadshavare för att främja barnets hälsa, utveckling, och lärande. Utifrån dessa perspektiv kan förskolan sägas ha en särskilt viktig roll som samhällsaktör och en central roll i att stärka skyddsfaktorer runt barnen. För att kunna påverka ojämlika levnadsvillkor och stärka barns uppväxtvillkor och livschanser och livsvillkor är den breda samverkan och det gemensamma ansvaret för barnen av stor betydelse. Alla de aktörer som möter barnen i olika sammanhang är viktiga och kan tillsammans göra skillnad i det kompensatoriska arbetet. I samband med utvecklingen av strukturer för lokal utveckling i staden finns till exempel goda möjligheter att ta fram välfungerande metoder och arbetssätt.

I sammanhanget behöver det understrykas att det är genom att bedriva en förskoleverksamhet av god kvalitet med utgångspunkt i skollagen och förskolans läroplan, som förskolan primärt bidrar i arbetet för att minska ojämlikheterna i staden. En förutsättning för att förskolan ska lyckas i uppdraget är att utbildningen är väl förankrad i sitt lokala sammanhang då förskolan präglas av den lokala kontext den verkar i.